

شاخص‌های اخلاقی در مالیات

نویسندگان:

دکتر علی عفری

امید احمدی

سرشناسه	عفری، علی، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	شاخص‌های اخلاقی در مالیات/نویسندگان علی عفری، امید احمدی.
مشخصات نشر	کرج: آذرگان، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۱۸۶ ص: مصور، جدول.
شابک	۳۵۰۰۰ ریال 978-622-7307-53-5
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	سازمان امور مالیاتی کشور -- ارزشیابی -- نمونه پژوهی
موضوع	Sazman Omur Maliati Keshvar -- Evaluation -- Case studies
موضوع	مالیات -- ایران -- مدیریت و سیاست -- نمونه پژوهی
موضوع	Tax administration and procedure -- Iran -- Case studies
موضوع	اخلاق حرفه‌ای -- ایران -- نمونه پژوهی
موضوع	Professional ethics -- Iran -- Case studies
شنامه افزوده	احمدی، علی، ۱۳۵۴ -
رده بندی کنگره	H۱۱۹۹۲
رده بندی دیویی	۲۰۵۵۸۳۶
شماره کتابشناسی ملی	۲۰۵۸۱۲
آدرس: کرج، جاده ملارد، گلستان ۴۳، ساختمان دبا، واحد ۲۹ - کد پستی: ۱۶۶۹۳۶۸۶۹	
عنوان کتاب: شاخص‌های اخلاقی در مالیات	
نویسندگان: علی عفری و امید احمدی	
مؤسسه نشر سیمرغ آسمان آذرگان	
نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹	
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۰۷-۵۳-۵	
چاپ و لیتوگرافی: چاپ پارمیدا	
شمارگان: ۵۰۰	
قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال	

پیشگفتار

مهمترین رکن نظام مالیاتی کشور سازمان امور مالیاتی کشور می باشد که زیرمجموعه وزارت امور اقتصادی و دارایی می باشد. از جمله وظایف این سازمان اصلاح و دگرگونی نظام مالیاتی و مکانیزه نمودن سیستم مالیاتی کشور و اجرای مالیات بر ارزش افزوده می باشد. در راستای اجرای ماده ۵۹ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، به منظور افزایش کارایی نظام مالیاتی و رفع موانع سازمانی موجود و همچنین تمرکز کایه امور مربوط به اخذ مالیات در یک سازمان واحد، سازمان امور مالیاتی کشور در سال ۱۳۸۱ به صورت یک مؤسسه دولتی و زیر نظر وزیر امور اقتصادی و دارایی ایجاد گردید. با ایجاد این سازمان کلیه اختیارات، وظایف، نیروی انسانی، امکانات و تجهیزات موجود وزارت امور اقتصادی و دارایی در معاونت امور مالیاتی و بخش و حوزه های مالیاتی به این سازمان منتقل گردید. این سازمان یکی از پر درآمدترین سازمان های دولتی در کشور بوده و از سال ۹۴ تاکنون با سرمایه ای شرکت ملی نفت اولین واریزکننده به خزانه کشور می باشد؛ به طوری که در بودجه پیش مالیانه درصد بسیار بالایی از درآمدهای وزارت امور اقتصادی و دارایی و بودجه جاری کشور به وسیله این سازمان حاصل می شود. نظام مالیاتی کشور در حال گذار به مرحله دیگری و در میان انبوهی از اهداف پیچیده مانند نیازهای درآمدی دولت، توازن بین برابری و کارایی، بهبود سیستم مالیاتی، فشارهای ناشی از رقابت پذیری خارجی و... سردرگم شده است. در این کتاب مشکلات پیش روی نظام مالیاتی با تاکید بر اصل شفافیت بررسی خواهد شد.

از سال ۱۳۹۰ تا پایان ۱۳۹۷ درآمدهای مالیاتی دولت ۵/۱۸ درصد رشد داشته است (البته مالیات های مستقیم در زمان یاد شده رشد ۳۰ درصدی داشته اند). در سال ۱۳۹۸ سهم مالیات از منابع عمومی دولت حدوداً ۳۸ درصد تعیین شده است و نسبت به رقم سال ۱۳۹۷ حدود ۸ درصد رشد داشته است. اما اگر تورم را لحاظ کنیم درآمدهای مالیاتی سال ۱۳۹۸ بیش از ۲۰ درصد نسبت به مالیات سال ۱۳۹۷ کاهش داشته است. همچنین در شاخص جهانی پرداخت مالیات نیز وضعیت شاخص پرداخت مالیات در کشور ما چندان مطلوب نیست. ایران در شاخص پرداخت مالیات رتبه جهانی ۱۴۹ را به خود اختصاص داده است. نکته قابل تأمل در مورد این شاخص برای ایران، توجه به میزان ساعت صرف شده برای پرداخت مالیات توسط بنگاه ها است. در سال ۲۰۱۸ این ساعت به

طور متوسط، ۳۵۰ ساعت بوده است. در حالی که این رقم برای کشورهای خاورمیانه به طور متوسط ۲۰۴ ساعت است. سازمان امور مالیاتی قدم‌های مثبتی برای اصلاحات آغاز کرده است اما تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله جدی وجود دارد. برای مثال بسیار پر ابهام است که چرا دو ماده مهم در خصوص مالیات بر مجموع درآمد و مالیات بر ثروت از اصلاحیه قانون مالیات حذف شده است. چنانچه در این گزارش توضیح داده می‌شود، حذف این دو ماده نقش مهمی در تثبیت معافیت‌های پنهان مالیاتی و فرار مالیاتی دارد.

بعلاوه، معاف مهم دیگر نظام مالیاتی، عدم برخورداری از نظام جامع اطلاعاتی است. گزارش‌های متعددی تأکید دارند که «همکاری برای تبادل اطلاعات» مهم‌ترین راه برای مبارزه با فرار مالیاتی است. این همکاری در قالب «سامانه جامع اطلاعات مالی» در اصلاحیه قانون مالیات در سال ۱۳۹۰ پیش‌بینی شده است. قانون، ایجاد پایگاه را پذیرفته است اما اجرایی شدن آن منوط به همکاری بین سازمانی به همراه الزامات ضمانتی قوی است. سامانه در حال حاضر تنها سامانه‌ای درون سازمانی است و نتوانسته است به هدف شفافیت در این خصوص دست یابد. بنابراین ایجاد زیرساخت‌هایی در بیشتر شدن شفافیت از مهم‌ترین سازوکارهایی است که توانایی سازه‌ها را برای شناسایی فرار مالیاتی افزایش می‌دهد. همچنین در این گزارش توضیح داده می‌شود که در حال حاضر نظام مالیاتی ایران بر اساس اخذ مالیات بر پایه هر منبع درآمدی است که لازم است بر مالیات بر مجموع درآمدها تمرکز داشته باشد. در نهایت سازمان امور مالیاتی می‌تواند در یک فرایند شفاف با دادن کارت‌های سفید، خاکستری و قرمز به مؤدیانی مناسب، خوش‌حسابی آنها را مشخص کند.

مقایسه نظام مالیاتی ایران و کشورهای مختلف دنیا در یک دهه گذشته نشان‌دهنده آن است که اقتصاد ایران از سه اشتباه تاکتیکی مالیاتی رنج می‌برد. بر روی سه «دنیای اقتصاد» نشان می‌دهد اولین اشتباه تاکتیکی مربوط به پایین بودن سهم مالیات بر درآمد از سهم کل مالیات در کشور است که سهمی حدود ۲۰ درصد را به خود اختصاص داده است. این در حالی است که سهم مالیات بر درآمد از کل درآمد مالیات در جهان ۲۲ درصد است و اشتغال از طریق افزایش مالیات بر درآمد ایجاد می‌شود. دومین اشتباه نظام مالیاتی کشور به بالا بودن سهم مالیات بر تجارت خارجی مربوط می‌شود و در حالی که متوسط سهم مالیات بر تجارت خارجی در جهان ۴ درصد است، این شاخص در ایران ۶/۵ درصد است. این در حالی است که بالا بودن مالیات بر تجارت خارجی بیشترین تأثیر را بر کاهش اشتغال دارد و بیشتر از دیگر مالیات‌ها تولید را کاهش می‌دهد. سومین اشتباه نیز مربوط به سهم

مالیات بر کالا و خدمات و سهم آن از کل درآمدهای مالیاتی می شود؛ در حالی که متوسط این شاخص در جهان ۳۱ درصد است، در ایران مالیات بر کالا و خدمات همواره سهمی کمتر پنج درصد را در تامین درآمدهای مالیاتی داشته است. ترکیب مالیاتی اقتصاد ایران نامناسب است و باید در سهم مالیات‌های مختلف تجدیدنظر شود.

طراحی هر نظام مالیاتی باید بر اساس سه اصل عدالت، کارایی و توجیه اداری - اجرایی صورت گیرد. اصل عدالت به این معناست که اخذ مالیات با برداشت جامعه از عدالت منطبق باشد. مفهوم کارایی اقتصادی این است که اخذ مالیات نباید موجب هزینه‌های اضافی اجتناب پذیر برای دولت شود و در دستیابی به اهداف رشد و توزیع عادلانه خللی وارد سازد. به بیان دیگر اخذ مالیات در صورتی موجه است که منجر به افزایش کارایی در دسترسی به این اهداف شود. معیار توجیه اداری و تشکیلاتی نیز این است که هزینه‌های اجرای نظام نسبتی مطلق با درآمدی کسب شده داشته باشد. اگرچه اصول فوق در شکل خود مورد پذیرش است، ولی اعمال سبک‌های مختلف در کاربرد آنها ممکن است نتایج متفاوتی داشته باشد. تأکید زیاد بر عدالت - بیانی ممکن است اثر نامطلوبی از نظر کارایی اقتصادی یا جنبه‌های اجرایی داشته باشد. همچنین افزایش زیاد بر دستیابی به هدف‌های خاصی از رشد و استقلال اقتصادی ممکن است منجر به بی‌عادلانه شدن نظام مالیاتی شود. و بالاخره، تأکید بیش از اندازه بر جنبه‌های اجرایی - تشکیلاتی نظام مالیاتی ممکن است مانع بروز نوآوری باشد که مشوق اخلاق و کارایی اقتصادی است.

علی عفری